

บทที่ 3

ภูมิหลังเมืองนครราชสีมาและลักษณะความเชื่อที่มีต่อ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี

ก่อนกล่าวถึงความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อท้าวสุรนารี ผู้วิจัยขอกล่าวถึงภูมิหลังเมืองนครราชสีมาเพื่อให้มีความต่อเนื่องกับประวัติความเป็นมาของท้าวสุรนารีดังนี้

ภูมิหลังเมืองนครราชสีมา

เมืองนครราชสีมาชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “โคราช” คำว่า โคราช มีที่มาคือในสมัยโบราณบนฝั่งน้ำลำตะคองมีเมืองเก่าแก่โบราณอยู่สองเมือง (เมืองที่เก่ามากกว่าตั้งอยู่บนฝั่งน้ำด้านทิศเหนือชื่อว่า เมืองเสมา อีกเมืองหนึ่งตั้งอยู่บนฝั่งน้ำด้านทิศใต้ ชื่อว่าเมืองโคราฆะปุระ) เมืองทั้งสองนี้ขอมสร้างขึ้นมาเป็นเมืองหน้าด่านสมัยขอมมีอำนาจรุ่งเรืองเพื่อป้องกันภัยจากไทยภาคกลางที่ยกทัพมาทำศึกสงคราม ขอมสร้างเมืองเสมาขึ้นมาก่อนแล้วถูกทิ้งร้างไป ต่อมาขอมต้องการปรับปรุงเมืองเสมาใหม่ให้มั่นคงแข็งแรงไว้ป้องกันข้าศึกแต่ไม่สามารถซ่อมปรับปรุงได้เพราะรกร้างปรักหักพังมาก จึงได้มาสร้างเมืองหน้าด่านขึ้นใหม่ชื่อว่า เมืองโคราฆะปุระ ครั้นต่อมาขอมเสื่อมอำนาจลง คนไทยจึงได้เข้าอยู่อาศัยครอบครองเป็นใหญ่ในบริเวณนี้แทนและเรียกชื่อเพี้ยนจากชื่อเมืองเดิมคือ เมืองโคราฆะปุระ ว่า โคราช (วิทยา อินทะกนก 2520, 1)

ต่อมาในสมัยพระเจ้าอู่ทองทรงเห็นว่าบริเวณที่ตั้งเมืองปัจจุบันนี้มีชัยภูมิดีกว่าเมืองโคราชเก่าที่คนไทยอาศัยอยู่ จึงทรงสร้างเมืองขึ้นใหม่และตั้งชื่อเมืองที่สร้างขึ้นใหม่โดยเอาชื่อเมืองเก่าแก่เดิมสองเมือง คือ เมืองเสมา กับ เมืองโคราช มารวมกันตั้งเป็นชื่อเมืองใหม่ว่า “นครราชสีมา” แล้วอพยพคนไทยที่อาศัยอยู่ในเมืองโคราชเก่าทั้งหมดมารวมเป็นกำลังของเมืองใหม่ เมืองโคราชเก่าทิ้งร้างไป แต่คนในเมืองโคราชเก่าที่อพยพลงมาก็ยังถือว่าตนเป็นชาวโคราชอยู่จึงติดปากเรียกเมืองใหม่ว่าโคราชด้วย ทำให้คนเมืองอื่นพากันเรียกตามไปด้วย ชื่อเมืองนครราชสีมาที่ตั้งขึ้นใหม่จึงใช้เป็นชื่อทางการไป เพิ่งจะมานิยม

ใช้แพร่หลายในภายหลัง แต่ก็ยังนิยมเรียก “โคราช” มากกว่าเพราะเป็นชื่อเดิมและออกเสียงพยางค์สั้นกว่าตามอุปนิสัยคนไทยไม่ชอบพูดคำยาวๆ (วิทยา อินทะกนก 2520, 2-3)

เมืองนครราชสีมามีความสำคัญในฐานะเป็นเมืองหน้าด่านคอยรับศึกป้องกันเมืองหลวงทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ข้าศึกที่ยกมาด้านนี้ต้องผ่านเมืองนครราชสีมา ซึ่งเมืองนี้มีทำเลที่ตั้งและชัยภูมิในการป้องกันข้าศึกเป็นอย่างดี ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระองค์ทรงวิตกถึงความมั่นคงทางเมืองหลวง เพราะถ้าข้าศึกตีฝ่าผ่านนครราชสีมาไปได้ก็สามารถรุคตรงสู่เมืองหลวงโดยสะดวก จึงทรงโปรดให้สร้างแนวกำแพงป้องกันข้าศึกให้มั่นคงแข็งแรงโดยขุดคูเมืองลึก 3 วา กว้าง 10 วา รอบเมืองก่อกำแพงสูง 5 วา มีประตูเปิด 4 ประตู บนประตูทำเป็นหอบัญชาการรบ บนแนวกำแพงมีป้อมปืนใหญ่แข็งแรง 15 ป้อม มีใบเสมาเป็นที่กำบัง 4,302 ใบ นครราชสีมาจึงกลายเป็นเมืองหน้าด่านที่แข็งแกร่งยิ่งของกรุงศรีอยุธยา ยากที่ข้าศึกจะเอาชนะได้ และนครราชสีมาไม่เคยถูกข้าศึกโจมตีแตกเลย ที่เคยพ่ายแพ้ก็เพราะหลงกลข้าศึก ความแข็งแรงของการป้องกันถึงกับตั้งชื่อประตูทั้ง 4 ดังนี้ ประตูทางด้านเหนือชื่อว่า “ประตูพลแสน” หมายความว่าต้องใช้กำลังถึงแสนคนจึงตีแตกได้ ประตูด้านตะวันออกชื่อว่า “ประตูพลล้าน” ด้านนี้ต้องถึงล้านคนจึงตีแตกได้ ประตูด้านใต้ชื่อว่า “ประตูไชยณรงค์” เป็นประตูชัยที่จะยกออกไปโอบหลังข้าศึกเมื่อได้ทีและประสบชัยชนะในที่สุด ประตูด้านตะวันตกชื่อว่า “ประตูชุมพล” เพราะเป็นที่ชุมนุมพลของฝ่ายตั้งรับ (วิทยา อินทะกนก 2520, 4-5)

ปัจจุบัน “ประตูชุมพล” มีความสำคัญมากเพราะเป็นที่ประดิษฐานของอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ชื่อประตูเมืองทั้ง 4 ประตู คือ ประตูชุมพล ประตูพลล้าน ประตูพลแสน และประตูไชยณรงค์ เป็นชื่อที่เรียกเป็นทางการ ความหมายของชื่อประตูเกี่ยวข้องกับการป้องกันศึกสงครามทั้งสิ้น แต่ก็มีชื่อที่ชาวบ้านทั่วไปเรียก เช่น ประตูพลล้าน เรียกว่า ประตูตะวันออก ประตูพลแสน เรียกว่า ประตูน้ำ เพราะสามารถระบายน้ำจากในเมืองออกไปสู่ลำตะคองได้เมื่อน้ำในเมืองมากเกินไป ส่วนประตูไชยณรงค์ เรียกว่า ประตูผี เพราะเมื่อมีผู้เสียชีวิตจะนำศพออกไปเผาหรือฝังทางประตูนี้ เนื่องจากในเมืองไม่มีการเผาศพและธรรมเนียมนี้ยังรักษากันมาจนถึงทุกวันนี้ วัดทุกวัดภายในเขตกำแพงเมือง ได้แก่ วัดพระนารายณ์มหาราช (เดิมชื่อวัดกลางนคร) วัดบึง วัดอิสาน วัดพายัพ วัดสระแก้ว และวัดบูรพ์ จึงไม่มีเมรุเผาศพ

1. กบฏเจ้าอนุวงศ์และวีรกรรมท้าวสุรนารี

ท้าวสุรนารี หรือคนทั่วไปนิยมเรียกว่า “คุณหญิงโม” เป็นชาวจังหวัดนครราชสีมา สมรสกับพระยาปลัด ไม่มีบุตร พระยาปลัดรับราชการในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดเหตุการณ์สำคัญ คือ เจ้าอนุวงศ์ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นเมืองประเทศราชของไทยในขณะนั้นได้เดินทางมาถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เจ้าอนุวงศ์มีโอกาสเฝ้าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและสังเกตการณ์ในกรุงเทพฯ หลังการเปลี่ยนแผ่นดิน เจ้าอนุวงศ์เห็นว่าเจ้านายใหญ่ของไทยสิ้นพระชนม์หลายองค์เหลืออยู่แต่ผู้ที่มีพระชันษาน้อยไม่มีความรอบรู้ราชการบ้านเมือง และเวลานั้นอังกฤษแต่งตั้งเฮนรีเบอร์นี่เป็นทูตเข้ามาขอทำสนธิสัญญา ในชั้นแรกฝ่ายไทยไม่ต้องการทำสนธิสัญญา มีการโต้ตอบกันเป็นเวลานาน จึงเกิดความขัดแย้งกับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าอนุวงศ์คิดว่าไทยขณะนั้นกำลังประสบภัยจากมหาอำนาจอังกฤษ เจ้าอนุวงศ์จึงเห็นเป็นโอกาสดีที่จะยกทัพมาตีเมืองไทยให้แตกพ่าย เจ้าอนุวงศ์จึงกราบทูลสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวขอแบ่งพวกครัวชาวลาวและชาวเวียงจันทน์ที่ถูกไทยกวาดต้อนลงมา และชาวลาวที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดสระบุรีเพื่อกลับคืนสู่นครเวียงจันทน์ แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่อนุญาตและมีพระราชดำริว่า พวกครัวที่มาตั้งภูมิลำเนาเป็นหลักอยู่หัวเมืองชั้นในแล้ว ถ้าพระราชทานไปแม้แต่พวกใดพวกหนึ่งพวกอื่นก็จะพากันกำเริบ จึงไม่พระราชทานตามเจ้าอนุวงศ์ประสงค์ เจ้าอนุวงศ์จึงรู้สึกอับยศ เมื่อกลับไปเมืองเวียงจันทน์แล้วก็ตั้งตนเป็นกบฏ (วนิดา สติตานนท์ 2529, 7-8)

ใน พ.ศ. 2369 มีข่าวลือไปถึงเมืองเวียงจันทน์ว่าไทยเกิดพิพาทกับอังกฤษ อังกฤษจะทัพเรือเข้ามาตีกรุงเทพฯ เจ้าอนุวงศ์ได้โอกาสจึงก่อการกบฏและยกทัพเข้ายึดเมืองนครราชสีมาโดยหลอกลวงเจ้าเมืองรายทางว่าอังกฤษรบกับกรุงเทพฯ จึงยกทัพมาช่วย เจ้าเมืองกรมการรายทางไม่รู้เท่าทันก็ยอมให้กองทัพเวียงจันทน์ผ่านเมืองมา และจ่ายเสบียงอาหารให้จนมาถึงเมืองนครราชสีมา ขณะนั้นพระยานครราชสีมาและพระยาปลัดไปราชการอยู่ที่เมืองขุขันธ์ เมืองนครราชสีมามีแต่กรมการรักษามือง เจ้าอนุวงศ์จึงเข้ายึดเมืองนครราชสีมาแล้วให้เจ้าราชวงศ์ (เง่า) ผู้เป็นบุตรยกกองทัพหน้าลงมากวาดต้อนผู้คนในเมืองสระบุรี (วนิดา สติตานนท์ 2529, 8)

ฝ่ายเจ้าอนุวงศ์เมื่อตั้งกองทัพอยู่ที่เมืองนครราชสีมา ได้สั่งให้กวาดต้อนครอบครัวชาวเมืองนครราชสีมาส่งขึ้นไปเมืองเวียงจันทน์ ผู้คุมชาวนครราชสีมา คือ เพี้ยรามพิชัย เพี้ยรามพิชัยได้สั่งให้รับอาวุธจากชาวเมืองจนหมดสิ้น แม้แต่มีดและเสียมก็มีให้มิดิตัว ครั้งนั้นคุณหญิงโมภรรยาพระยาปลัดเมืองนครราชสีมาที่ถูกคุมตัวไปด้วย คุณหญิงโมนั้นเป็นหญิงที่กล้าหาญมีสติปัญญา สามารถคิดกลอุบายวิงวอนผัดผ่อนให้ควบคุมไปช้าๆ รอพวกครัวที่ถูกกวาดต้อนอื่นๆ ไปทันกันที่ทุ่งสัมฤทธิ์ ในระหว่างการเดินทางคุณหญิงโมได้ออกอุบายให้ชาวเมืองนับถือและเชื่อฟังทหารผู้ควบคุม แม้จะได้รับ ความทารุณประการใด ก็ขอให้อดทน ทหารผู้ควบคุมต้องการข้าวปลาอาหารก็จัดหาให้จนเป็นที่พอใจ ขบวนชาวเมืองได้เดินทางจนถึงทุ่งสัมฤทธิ์แขวงเมืองพิมาย หรืออำเภอพิมายในปัจจุบัน จึงหยุดและตั้งค่ายพักแรม ณ ที่นั้นคุณหญิงโมได้ออกอุบายให้ชาวนำข้าวปลาอาหารและสุราไปเลี้ยงดูทหารผู้คุมจนเมามายและขาดความระมัดระวัง ครั้นแล้วคุณหญิงโมจึงจัดครอบครัวที่ถูกต้อนไปในวันนั้นเป็นกองหน้ากองหลัง ประกอบด้วยอาวุธมีด จอบ เสียม และไม้ตามแต่จะหาได้ ส่วนคนชราและเด็กให้อยู่รั้งท้าย คุณหญิงโมเป็นผู้นำเข้าโจมตีกองทหารเมืองเวียงจันทน์โดยไม่ทันรู้ตัว เก็บเอาเครื่องศัตราวุธไว้สำหรับตัว ส่วนพวกครัวพร้อมใจกันฆ่าทหารที่ควบคุมล้มตายเป็นอันมาก ที่เหลือก็แตกพ่ายกระจัดกระจายไป

ครั้นเจ้าอนุวงศ์ทราบข่าวก็ให้เจ้าสุทธีสารคุมกำลังไปปราบพวกครัว พวกครัวก็จัดกันเป็นกระบวนทัพ กรมการผู้ใหญ่คุมพลผู้ชาย ตัวคุณหญิงโมคุมพลผู้หญิง ยกออกตีกองทัพพวกชาวเวียงจันทน์แตกยับเยิน กิตติศัพท์ของความมีชัยของคุณหญิงโมเลื่องลือไปอย่างรวดเร็ว ชาวเมืองที่หลบหนีกองทัพเมืองเวียงจันทน์อยู่ตามป่าดงจึงเข้ามาสมทบมากขึ้น เมื่อการณเป็นไปเช่นนั้นเจ้าอนุวงศ์ก็ขวัญเสียเกรงชาวเมืองโจมตียึดเมืองนครราชสีมาคืน ครั้นจะยกกำลังที่มีติดตามกองหน้าไปเมืองสระบุรีเพื่อโจมตีกรุงเทพฯ ก็เกรงมีศึกขนานบ เจ้าอนุวงศ์จึงล่าทัพกลับเมืองเวียงจันทน์ไปในปีนั้น และพวกครัวเมืองนครราชสีมาไม่ได้ถูกกวาดต้อนไปแต่อย่างใด

เมื่อเจ้าอนุวงศ์ถอยทัพกลับไปจากเมืองนครราชสีมาแล้ว คุณหญิงโมก็ได้นำครอบครัวชาวเมืองที่เหลือกลับเมืองนครราชสีมาตามเดิม ด้วยความดีความชอบครั้งนั้น เมื่อเสร็จการสงครามแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาคุณหญิงโมเป็น “ท้าวสุรนารี” ทรงพระราชทานเครื่องยศทองคำเป็นเกียรติและ

ในกาลต่อมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาปลัดสามีของท้าวสุรนารีเป็น “พระยามหิศราธิบดี” ที่ปรึกษาราชการเมืองนครราชสีมาด้วย (วนิดา สถิตานนท์ 2529, 9)

2. การประดิษฐานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี

เมื่อคุณหญิงโมหรือท้าวสุรนารีรับหน้าที่ทุ่งสำริดแล้ว ท้าวสุรนารีไม่ได้ยกทัพเข้าเมืองทันที ท่านได้แวะพักบริเวณใกล้เคียงกับวัดท่าตะโกในปัจจุบันและต้องการจะสร้างวัด จึงได้สร้างแพเป็นรูปศาลาลอยและอธิษฐานเสี่ยงทายว่า ถ้าแพที่สร้างขึ้นลอยไปติดที่บริเวณใดก็จะสร้างวัดเป็นอนุสรณ์ที่บริเวณนั้น ปรากฏว่าแพลอยไปติดริมฝั่งขวาของลำตะคอง ท้าวสุรนารีจึงสร้างวัดขึ้น ณ ที่นั่นเมื่อ พ.ศ. 2370 ปัจจุบันคือ วัดศาลาลอย เมื่อสร้างวัดนี้แล้วทั้งท้าวสุรนารีและพระยาปลัดสามีก็ได้ไปทำบุญที่วัดนี้เป็นประจำ จนท้าวสุรนารีถึงแก่อนิจกรรมเมื่ออายุได้ 81 ปี พระยาปลัดสามีจึงทำพิธีฌาปนกิจศพท้าวสุรนารีที่วัดนี้ และนำอัฐิของท่านบรรจุไว้ที่สถูปเจดีย์ มีผู้มาเคารพบูชาสักการะในคุณงามความดีของท้าวสุรนารีอยู่ตลอดเวลา ต่อมาไม่นานเกิดน้ำท่วมวัดศาลาลอย ทำให้เกิดความเสียหายแก่สถูปเจดีย์และอัฐิของท่าน ผู้สำเร็จราชการมณฑลนครราชสีมาขณะนั้นคือ พลตรีพระยาสิงหเสนี (สะอาด สิงหเสนี) จึงย้ายอัฐิของท่านไปไว้ที่วัดกลาง (วัดพระนารายณ์มหาราช) ในปี 2442 ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองนครราชสีมา เมื่อย้ายอัฐิของท่านมาไว้ที่วัดกลาง ขาวนครราชสีมาก็ยังคงเดินทางมาสักการะท่านที่วัดนี้อย่างต่อเนื่อง ส่วนวัดศาลาลอยก็กลายเป็นวัดร้างไปเพราะเสียหายจากน้ำท่วมและไม่มีพระอยู่ (ลดาวัลย์ วรรณบูรณ์, 2543) ต่อมาถู่ (คำว่า “ถู่” หมายถึง วิหาร เจดีย์ กุฏิ อนุสาวรีย์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525, 106) ซึ่งสร้างที่วัดกลางทรุดโทรมลงอีก ผู้ว่าราชการจังหวัดขณะนั้นคือ พระยากำธรพาฬพิศ (ดิศ อินทรโสฬส) และผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 5 ขณะนั้นคือ นายพันเอกพระเรีงรุ้งปัจจามิตร (ทอง รักสงบ) พร้อมด้วยประชาชน ขาวนครราชสีมาต้องการสร้างที่บรรจุอัฐิให้ท่านใหม่เป็นอนุสาวรีย์ เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูวีรกรรมความดีของท่าน โดยพิจารณาสถานที่ตั้งของอนุสาวรีย์ให้ประดิษฐานที่ประตูเมืองด้านตะวันตกมีชื่อว่า “ประตูชุมพล” เมื่อปี พ.ศ. 2477 ปัจจุบันประตูนี้อยู่ใจกลางของเมืองนครราชสีมา (ลิขิต ประชา 2510, 7)

การก่อสร้างอนุสาวรีย์เกิดขึ้นด้วยความรัก ความร่วมมือร่วมใจของชาวนครราชสีมาที่มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคเหรียญหนึ่งสตางค์แดงคนละหนึ่งเหรียญได้น้ำหนัก 380 กิโลกรัม แล้วหล่อรูปท้าวสุรนารีด้วยทองแดงขนาดเท่าตัวจริงในทำขึ้นมือชาวถือดาบทั้งปลายลง มือซ้ายท้าวสะเอว แต่งกายด้วยผ้าถุงยกจีบหน้า เสื้อกรองทองห่มผ้าสไบ ทางราชการมอบให้กองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร เป็นผู้ออกแบบ ปั้นหล่อโดยศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี สร้างเสร็จเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2477 แล้วนำอัฐิของท่านมาบรรจุไว้ที่ฐานรองรับ จัดพิธีบวงสรวงเฉลิมฉลองในวันที่ 23 มีนาคม 2477 เป็นปีแรก จัดงาน 15 วัน 15 คืน โดยให้ความสำคัญว่าวันที่ 23 มีนาคม เป็นวันที่ท้าวสุรนารีได้รับชัยชนะจากกองทัพของเจ้าอนุวงศ์ (ลิขิต ประชา 2510, 65-70)

การสร้างอนุสาวรีย์ก็เพื่อให้เป็นเครื่องเตือนใจแก่นุชนรุ่นหลังให้เป็นอย่างในด้านความกล้าหาญเสียสละเพื่อปกป้องประเทศชาติ บริเวณข้างแท่นอนุสาวรีย์ได้สร้างแผ่นทองแดงรูปเสมาจารึกอักษรติดไว้ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง (สุภาศพนวก ค)

หลังจากก่อสร้างอนุสาวรีย์ พ.ศ. 2477 แล้วจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2510 เวลาผ่านไป 33 ปี เมืองนครราชสีมามีความเจริญขึ้นกว่าเดิมมาก ปรากฏว่ามีการสร้างอาคารสูงหลายอาคารทางด้านหน้าและด้านหลังอนุสาวรีย์ ทำให้อนุสาวรีย์ดูไม่สง่างามเท่าที่ควร ใน พ.ศ. 2510 ประชาชนชาวนครราชสีมาจึงได้พิจารณาบูรณะฐานรองรับอนุสาวรีย์ขึ้นใหม่ที่เดิมคือที่ประตูปทุมพล โดยมีนายสวัสดิวงศ์ ปฏิทัศน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน พร้อมด้วยข้าราชการและประชาชนชาวจังหวัดนครราชสีมา ร่วมกับคณะกรรมการจัดงานฉลองอนุสาวรีย์ จัดสร้างฐานแท่นใหม่โดยยกสูงขึ้นกว่าเดิม (เดิมอนุสาวรีย์อยู่สูงกว่าพื้นเพียงเล็กน้อย) มีความสูงจากระดับพื้นดิน 6.25 เมตร มอบให้กรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบ และในการก่อสร้างฐานรองรับใหม่มีการเคลื่อนย้ายอนุสาวรีย์จากสถานที่เดิมมาประดิษฐาน ณ ฐานแท่นชั่วคราวที่สนามหน้าศาลากลางจังหวัดเพื่อทำการก่อสร้างฐานแท่นเดิมใหม่ ก่อนการเคลื่อนย้ายมีการทำพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณท้าวสุรนารี เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2510 และเมื่อได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วจากนั้นจึงได้ทำพิธีเคลื่อนย้ายอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ณ ฐานแท่นชั่วคราวในสนามหน้าศาลากลางจังหวัดนครราชสีมากลับไปประดิษฐาน ณ แท่นฐานที่สร้างใหม่ที่เดิม ณ ประตูปทุมพลเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2510 แล้วกระทำพิธีบวงสรวงสังเวยวิญญาณของท้าวสุรนารี ทั้งพิธีพุทธและ

พิธีพราหมณ์ และได้แบ่งอัฐิส่วนหนึ่งของท่านกลับคืนไปไว้ที่วัดศาลาลอยด้วย เนื่องจากอัฐิของท่านเคยอยู่ที่วัดนี้มาก่อนและชาวชุมชนมีความเคารพนับถือท้าวสุรนารีมาก เมื่อนำอัฐิของท้าวสุรนารีบรรจุไว้ที่วัดศาลาลอย ทำให้มีประชาชนมากราบไหว้สักการะบูชา บนบานและแก้บนเป็นประจำเช่นเดียวกับที่อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ปัจจุบันอัฐิของท่านจึงมีอยู่ที่สถานที่ทั้ง 2 แห่งนี้ และมีประชาชนไปกราบไหว้สักการะบูชา บนบานและแก้บนตลอดเวลา (ลิขิต ประชา 2510, 25-30)

3. สภาพจังหวัดนครราชสีมาในปัจจุบัน

จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ 255 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 20,493.964 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12,808.728 ไร่ เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากที่สุดของประเทศ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดขอนแก่น
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดบุรีรัมย์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดสระบุรีและจังหวัดลพบุรี

จังหวัดนครราชสีมาแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 26 อำเภอ 6 กิ่งอำเภอ 287 ตำบล 3,398 หมู่บ้าน 46 เทศบาล มีประชากรทั้งสิ้น 2,534,287 คน อำเภอที่มีประชากรที่มากที่สุดคือ อำเภอเมือง จำนวน 424,191 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา 2542, 2)

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากจังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดใหญ่ จึงมีประชาชนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ทำให้มีขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกัน ประชากรในจังหวัดนครราชสีมา มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ดังนี้ (ปรีชา อุยตระกูล 2541, 193 – 197)

1. มอญ อพยพเข้ามาในจังหวัดนครราชสีมา 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกสมัยพระเจ้าธนบุรี มาตั้งบ้านเรือนที่บ้านพลับพลา อำเภอโชคชัย และอีกพวกหนึ่งมาอยู่ที่บริเวณใน

เมืองนครราชสีมา ครั้งที่ 2 กลุ่มมอญอพยพเข้ามา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ พ.ศ. 2336 ที่เมืองนครราชสีมา ทหารมอญได้ช่วยไทยสู้รบ เมื่อเสร็จศึกแล้ว ทหารมอญเดินทางกลับทางเมืองปักธงชัยเพราะเห็นว่าทางใกล้ ทหารมอญได้เห็นลักษณะภูมิประเทศอันอุดมสมบูรณ์ของเมืองปักธงชัยเกิดความพอใจ ได้พากันอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่จนถึงปัจจุบัน ใช้ภาษามอญ และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง

2. ยวนพุงคำ เดิมมีภูมิลำเนาอยู่ที่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ถูกกวาดต้อนลงมาเมื่อ พ.ศ. 2347 ครั้งแรกมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ต่อมาเจ้าเมืองสระบุรีมีความประสงค์จะตั้งกองเลียงโคขึ้นในท้องที่เมืองนครจันทิก (ปัจจุบัน คือ อำเภอสีคิ้ว) จึงไปแบ่งชาวยวนจากอำเภอเสาไห้ให้มาอยู่ที่ อำเภอสีคิ้ว ต่อมาเมื่อมีศึกเจ้าอนุวงศ์ กองทัพไทยมีชัยชนะได้เมืองเวียงจันทน์ ตอนขากลับได้กวาดต้อนเชลยมาด้วยซึ่งก็มีเชลยที่เป็นชาวยวน (คือ ยวนเมืองเชียงแสนที่ถูกแบ่งไปอยู่เมืองเวียงจันทน์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) พอมายังอำเภอสีคิ้ว ก็พบชาวยวนซึ่งมีเชื้อสายเดียวกันกับพวกตนจึงขออนุญาตตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกับชาวยวนอำเภอสีคิ้ว ใช้ภาษาและมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง

3. เขมร กลุ่มชาติพันธุ์เขมร มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนไทยโคราชโดยเฉพาะทางด้านการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างเขมรกับคนไทยโคราช สันนิษฐานว่าในอดีตมีชุมชนเขมรมาตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณนอกเมืองนครราชสีมา เนื่องจากมีชื่อบ้านนามเมืองใกล้เคียงกับภาษาเขมร ปัจจุบันพบว่า มีชุมชนที่พูดภาษาเขมร ที่บ้านหนองใหญ่ ตำบลหินลาด อำเภอด่านขุนทด ที่บ้านถนนโค้ง ตำบลตะขบ อำเภอปักธงชัย ที่บ้านหนองกะทุ่ม บ้านหัวทำนบ อำเภอหนองบุญนาคน บ้านตะโกเขมรและอีกหลายหมู่บ้านในอำเภอห้วยแถลง

4. ลาว หรือไทยอีสาน กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีจำนวนประชากรมาก รองจากกลุ่มไทยโคราช ส่วนใหญ่อพยพมาจากฝั่งขวาแม่น้ำโขงตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และตั้งหลักแหล่งอยู่ทั่วในเขตจังหวัดนครราชสีมา อำเภอที่มีกลุ่มชุมชนที่พูดภาษาไทยอีสานมาก คือ บัวใหญ่ ประทาย ห้วยแถลง ชุมพวง และสีคิ้ว

5. ไทย กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในนครราชสีมาเรียกอีกอย่างว่า ไทยโคราช เป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา คนกลุ่มนี้ใช้ภาษาเหมือนไทยในส่วนกลางเพียงแต่เสียงวรรณยุกต์เพี้ยนไปบ้าง

6. จีน ชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งเพื่อทำการค้าในนครราชสีมา ประมาณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเริ่มมีมากขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อสร้างทางรถไฟสายนครราชสีมาเสร็จ กลุ่มชาวจีนส่วนใหญ่จะตั้งหลักแหล่งในตัวเมืองนครราชสีมา

7. ชาวบน กลุ่มชาติพันธุ์นี้เรียกตัวเองว่า ฉัฐกูร หรือ เนยะกุล ซึ่งหมายถึงคนภูเขา ในขณะที่คนอื่นๆ เรียกพวกเขาว่า ชาวบน คนกลุ่มนี้ปัจจุบันตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านพระบึง บ้านวังตะเคียน บ้านกลาง บ้านตะขบ ตำบลตะขบ อำเภอปักธงชัย บ้านตลิ่งชัน ตำบลกระแซะหิน บ้านมาบกราด ตำบลโคกกระชาย อำเภอครบุรี ใช้ภาษาพูดตระกูลมอญ-เขมร นอกจากจังหวัดนครราชสีมาแล้วยังมีชาวบนอาศัยอยู่บางพื้นที่ของจังหวัดชัยภูมิและเพชรบูรณ์

8. ส่วย (กูย) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ เพื่อตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่บริเวณรอยต่อระหว่างจังหวัดนครราชสีมากับจังหวัดบุรีรัมย์ คือ อำเภอห้วยแถลง ชาวส่วยเหล่านี้อพยพเข้ามาประมาณ 80 ปีมาแล้ว ปัจจุบันยังคงรักษาวัฒนธรรมส่วย ใช้ภาษาพูดคือ ภาษาส่วย

9. แก เป็นกลุ่มชาวซิกข์ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่แคว้นปัญจาบประเทศอินเดีย อพยพเข้ามาอยู่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใช้ภาษาจากปัญจาบิ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย โดยเฉพาะคนแก่ที่อยู่จังหวัดนครราชสีมามานานจะใช้ภาษาลำเนียงโคราชด้วย

ลักษณะความเชื่อที่มีต่ออนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี

ความเชื่อ (Belief) หมายถึง ความคิดที่จะยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งว่าเป็นความจริงหรือเป็นไปได้

ลักษณะความเชื่อในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง ความคิด ความรู้สึก หรือการให้ความหมายที่มีต่ออนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี

ไทเลอร์ (Tylor 1871, 1 อ้างถึงใน สมบูรณ์ สุขสำราญ 2530, 13-14) กล่าวว่า ความเชื่อ มีลักษณะเป็นนามธรรมซึ่งเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับกลุ่มชน และระหว่างกลุ่มชนกับสภาพแวดล้อม แม้ว่าแต่ละบุคคลจะมีความเชื่อของตนเอง แต่ระบบความเชื่อของบุคคลก็เป็นพื้นฐานรองรับการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชน เพราะบุคคลที่อยู่ในกลุ่มชนเดียวกันจะผ่านการเรียนรู้ทางสังคมคล้ายคลึงกัน และการศึกษาถึงวิถีชีวิตของกลุ่มสังคมสิ่งที่สะท้อนภาพให้เห็นได้อย่างหนึ่งก็คือ ความเชื่อนั่นเอง

โครงสร้างทางสังคมของจังหวัดนครราชสีมา เป็นโครงสร้างทางสังคมที่มีขนาดใหญ่ ประกอบไปด้วยสถาบันต่างๆ และกลุ่มบุคคลที่มีสถานภาพ บทบาท หน้าที่แตกต่างกันทางสังคม ความสัมพันธ์จะมีแบบแผนที่ชัดเจนแน่นอน ภายใต้สถาบันกฎหมายและสถาบันการปกครองของประเทศ การอยู่ร่วมกันของคนจำนวนมากต้องมีกฎระเบียบเข้ามาควบคุมดูแล เพื่อให้สังคมราบรื่นสงบสุข การจัดระเบียบจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มคนในสังคม ซึ่งอาจมีความสุข สามัคคี หรือขัดแย้งแข่งขันกันก็ได้ ทั้งนี้เพราะแต่ละคนมีความต้องการแตกต่างกัน การจะให้สังคมราบรื่นสงบสุข นอกจากกฎหมาย กฎระเบียบแล้ว สิ่งที่ยึดเหนี่ยวให้สังคมดำเนินไปด้วยดีอีกด้านหนึ่งก็คือระบบความเชื่อและศาสนา ดังที่ สไปโร (Spiro 1969, 101 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ 2537, 201) กล่าวว่า ศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางด้านจิตใจของมนุษย์ ศาสนาให้คำอธิบาย วิธีคิด ระบบความเชื่อ ทำหน้าที่ลดความขัดแย้งและความวิตกกังวลให้ความมั่นใจ เป็นหลักประกันความต่อเนื่องและราบรื่นของสังคม ส่วนเดอร์ไคม์ (Derkheim 1971, 28-36 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ 2537, 201) กล่าวว่า ศาสนาเป็นพลังในการสร้างความสามัคคี เป็นที่มาของสำนึกร่วม ศาสนาจึงเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมรักษากฎเกณฑ์กติกา และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และวัชร ปลายนาทร (2530, 82-83) กล่าวว่า หน้าที่สำคัญของสถาบันศาสนาคือ ช่วยตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ สร้างขวัญและกำลังใจในการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และยังทำหน้าที่ควบคุมด้านความประพฤติและศีลธรรมด้วย

นอกจากนี้ยังช่วยจัดระเบียบ โครงสร้างทางสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกื้อหนุน ความสัมพันธ์ของสถาบันอื่น ๆ ให้มีระเบียบแบบแผนที่ดี

บทบาทหน้าที่ของศาสนาประการหนึ่งคือ มีส่วนช่วยจัดระเบียบ โครงสร้างทาง สังคม อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบความเชื่อทางศาสนาจึงมีส่วนช่วย ให้การปกครองของจังหวัดนครราชสีมาดำเนินไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อย ประชาชนชาว นครราชสีมาส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของอนุสาวรีย์และมีความเชื่อในความ ศักดิ์สิทธิ์ในอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีมาก จึงได้ถ่ายทอดความเชื่อถือและพิธีกรรมไปสู่ ลูกหลาน หากจะพิจารณาถึงลักษณะความเชื่อของชาวจังหวัดนครราชสีมาที่มีต่อ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีจะสื่อความหมายได้ดังนี้

1. อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดนครราชสีมา

อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีเกิดขึ้นมาจากความร่วมมือร่วมใจของชาวนครราชสีมาเมื่อ พ.ศ. 2477 โดยการบริจาคเหรียญหนึ่งสตางค์แดงคนละหนึ่งเหรียญแล้วหล่อเป็นรูป ท้าวสุรนารี นำอัฐิของท่านมาบรรจุไว้ที่ฐาน ทำพิธีอัญเชิญดวงวิญญาณของท่านมาสถิตอยู่ ประชาชนจึงพากันกราบไหว้สักการะบูชา และกล่าวขานถึงความศักดิ์สิทธิ์ของท่าน การ ร่วมกันก่อสร้างอนุสาวรีย์ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่รู้สึกท้าวสุรนารีแห่งนี้มีความสำคัญ และเป็นของชาวจังหวัดนครราชสีมาอย่างแท้จริง

ชาวนครราชสีมาส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีความสำคัญต่อชาติ อนุสาวรีย์จึงเป็นสัญลักษณ์ (symbol) เชิงรูปลักษณ์ที่สื่อความ หมายได้ เพราะอนุสาวรีย์สามารถอธิบายประวัติความเป็นมาของเมืองนครราชสีมา ใน ครั้งกบฏเจ้าอนุวงศ์ที่ชาวเมืองนครราชสีมายอมเสียสละเลือดเนื้อเพื่อปกป้องรักษาให้ ชาติไทยโดยมีท้าวสุรนารีเป็นผู้นำการต่อสู้ครั้งนั้น และยังสื่อให้เห็นภาพของท้าวสุรนารี ว่าเป็นผู้หญิงที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ชาวนครราชสีมารู้สึกภาคภูมิใจในวีรกรรมครั้งนี้ มาก เพราะเป็นที่กล่าวขานความมีชื่อเสียงในความรักชาติ ความจงรักภักดีต่อบ้านเมือง และต่อมาได้เป็นที่ยอมรับถึงความศักดิ์สิทธิ์

2. อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีเป็นรูปเคารพศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัด นครราชสีมา

หลังจากสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีเสร็จแล้วทางจังหวัดได้จัดให้มีพิธีกรรมต่างๆ ขึ้น คือ พิธีเฉลิมฉลอง พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณ พิธีสักการะบูชา ในวันเดียวกันคือวันที่ 23 มีนาคม 2477 เป็นครั้งแรกและจัดทำมาเป็นประจำทุกปี พิธีกรรมเหล่านี้ทำให้ท้าวสุรนารีเปลี่ยนผ่านภาวะจากบุคคลธรรมดาสู่ภาวะแห่งความเป็นเทพศักดิ์สิทธิ์ การที่ทางราชการและประชาชนประกอบพิธีกรรมซ้ำๆ ทำให้อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีกลายเป็นรูปเคารพที่นับวันจะมีความขลังมากขึ้น เพราะมีการเล่าขานถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่สามารถดลบันดาลให้ผู้มาสักการะขอพร บันดาล ประสพความสำเร็จอย่างหวังไว้ได้

3. อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีมีวิญญาณดูแลปกป้องรักษาและบันดาลโชคมาให้

ผู้มาเคารพสักการะบูชาอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ส่วนมากจะทราบประวัติความเป็นมาของอนุสาวรีย์แห่งนี้มาบ้างจากคำบอกเล่าต่อๆ กันมาและเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปว่า การสร้างอนุสาวรีย์มีการนำอัฐิของท่านส่วนหนึ่งมาบรรจุใต้ฐานอนุสาวรีย์ ตามประเพณีในสังคมไทยเมื่อบรรพบุรุษเสียชีวิตแล้วจึงนำกระดูกใส่โกศไว้เพื่อให้ลูกหลานสักการะบูชา แต่ในฐานะที่ท้าวสุรนารีเป็นบุคคลสำคัญของชาติจึงสร้างเป็นอนุสาวรีย์ขึ้นเพื่อรำลึกถึงคุณงามความดี ปัจจุบันมีคนไปกราบไหว้สักการะบูชาและบนบานศาลกล่าวจำนวนมาก เป็นการแสดงออกถึงการยกย่องท่านขึ้นเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์หรือเทพผู้พิทักษ์

เมื่อสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นและมีพิธีกรรมการบวงสรวงดวงวิญญาณเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2477 เป็นครั้งแรกนั้นมีทั้งพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์ผสมกัน ในส่วนของพิธีพราหมณ์มีการอ่านโองการถวาย ส่วนหนึ่งของโองการกล่าวถึงการเชิญวิญญาณท่านมาสถิตเพื่อให้ลูกหลานน้อมสักการะบูชาและเชิญวิญญาณรับเครื่องเซ่นสังเวย นอกจากนี้ยังเรียกท่านว่า “พระแม่ท่าน” ด้วยซึ่งเท่ากับการยกย่องว่าท่านเป็นเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ ดังตัวอย่างบางตอนจากโองการ “...ในวโรกาสที่ข้าราชการพ่อค้าและประชาชน มีความสุขเกษมปลื้มเปรมกมลด้วยภักดีร่วมกันจัดสร้างอนุสาวรีย์พระแม่ท่าน...เพื่อเพิ่มพูนพระเกียรติและบารมีแก่พระแม่ท่าน จึงขอรุณเชิญให้เสด็จจรลกลับมาสถิตเป็นรูปนิมิตเพื่อลูกหลานน้อมสักการะบูชา...เชิญพระแม่ท่านเสด็จจรดลมาประทับและรับเครื่องเสวย ซึ่งลูกหลานน้อมจัดมาให้เสวยอย่างอร่อยล้ำ มีหัวหมูบายศรี ส้มตำ เป็ดไก่ กุ้งพล่าปลา

และผลไม้ เครื่องจันอับ กล้วยอ้อย...ทั้งคาวหวานขนมต้มแดงต้มขาวอีกน้ำจั้นอันโอชา
เชิญเถิดเชิญพระแม่ท่านเสด็จมารับเครื่องบัตรพลีและเมื่อเสวยโภชนาสาธุเป็นที่สำราญ
แล้ว ขอพระแม่ท่านได้โปรดวยชัยแก่ลูกแก้วทั่วทุกคนให้มีทรัพย์ศฤงคารเหลือล้นไหล
มาเทมาพันพวยโรคาภัยใด ๆ มาเบียดเบียน ประสบสุขวิวัฒนาเสถียรพลไพศาลมีอายุยืน
ยาวนานวรรณวิไล...” (ลิขิต ประชา 2510, 92)

พิธีกรรมนี้ทำให้ผู้ที่ได้พบเห็น ได้เข้าร่วมพิธี เกิดความรู้สึกว่าท่านมีสถานภาพเป็น
เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์และสถิตอยู่ที่อนุสาวรีย์ คอยช่วยเหลือปกป้องบ้านเมืองและประชาชนให้
อยู่เย็นเป็นสุข มีความปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ เมื่อมีความเดือดร้อนไม่ว่าเรื่องใดจะไป
กราบไหว้สักการบูชาและบนบานศาลกล่าว เพื่อขอในสิ่งที่ตนต้องการเช่น เมื่อครั้งที่
เขื่อนมูลบนที่จังหวัดนครราชสีมามีรอยร้าวอาจพังทลาย เมื่อปี พ.ศ. 2533 ผู้ว่าราชการ
จังหวัดและข้าราชการประชาชนได้มากราบไหว้ ขอให้ท้าวสุรนารีช่วยปกป้องรักษาเขื่อน
มูลบนไว้ด้วย ซึ่งเมืองนครราชสีมาได้ผ่านเหตุการณ์ครั้งนั้นมาด้วยดี ทุกคนเชื่อว่าเป็น
เพราะปาฏิหาริย์ของดวงวิญญาณท้าวสุรนารี ทำให้เมืองนครราชสีมาปลอดภัย

4. อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีทำให้เกิดความใกล้ชิดเสมือนเป็นบรรพบุรุษของทุกคน

ประชาชนชาวจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียงให้ความสำคัญกับ
อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีมาก ทุกคนคงจะมีความรู้สึกเหมือนกันว่าท้าวสุรนารีเปรียบเสมือน
คนในเครือญาติ เป็นบรรพบุรุษในครอบครัวและเป็นญาติผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด ดังใช้คำเรียก
ขานว่า “คุณย่าโม” เป็นสื่อในด้านความเชื่อร่วมกัน หลังจากที่มีการสร้างอนุสาวรีย์
ท้าวสุรนารี และจัดให้มีพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณอันเป็นการประกาศความศักดิ์สิทธิ์และ
การเป็นบุคคลสำคัญของชาติแล้ว ประชาชนก็เกิดความเชื่อกันว่าอนุสาวรีย์จะเป็นที่สถิต
ของดวงวิญญาณท้าวสุรนารีซึ่งเป็นอมตะ คอยวนเวียนช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองอันตราย
ต่างๆ แก่ลูกหลานของท่าน การยอมรับความศักดิ์สิทธิ์นี้จะแสดงออกด้วยการทำพิธีกรรม
โดยให้อนุสาวรีย์อันเป็นตัวแทนของท้าวสุรนารีที่เป็นรูปธรรม

คนที่คิดว่าเป็นลูกหลานของท้าวสุรนารีนั้น จะเกิดความรู้สึกเหมือนกับว่า อนุสาวรีย์ของท่านมีชีวิตสัมผัสได้ สามารถเคลื่อนไหว รู้ร้อน-รู้หนาวเช่นเดียวกับมนุษย์ธรรมดา จึงเกิดความผูกพันกับคุณย่าโมอยู่ในจิตใจ และต้องการให้คุณย่าโมอยู่คู่กับ จังหวัดนครราชสีมาตลอดไป ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามถามชาวบ้านทั่วไปว่า หากในอนาคต จังหวัดนครราชสีมาซึ่งเป็นจังหวัดใหญ่มาก แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2-3 จังหวัด จะเห็นด้วยหรือไม่ คำตอบที่ได้รับทุกคนจะตอบว่า ไม่เห็นด้วย และไม่ต้องการให้เกิดขึ้น หากสามารถต่อต้านได้จะรวมพลังกันให้คงอยู่เหมือนเดิม เพราะเกรงว่าหากมีการแบ่งเขต แล้วคนก็จะไม่ได้เป็นลูกหลานย่าโมซึ่งรับไม่ได้และไม่ยอมรับเด็ดขาด นับว่าท้าวสุรนารีมีอิทธิพลต่อจิตใจของชาวนครราชสีมาอย่างมาก ปัจจุบันทุกอำเภอมีอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีจำลองประจำอยู่เพื่อสักการบูชาและปฏิบัติพิธีกรรม ยกเว้นอำเภอตั้งใหม่เท่านั้นที่ไม่มี แม้แต่ในบริเวณที่ตั้งของกองทัพบกที่ 2 มณฑลทหารบกที่ 21 ก็มีรูปจำลองของท้าวสุรนารีไว้สำหรับสักการบูชาด้วย ความผูกพันใกล้ชิดจึงมีมาก (ภูมิสิทธิ์ วงศิริ, 2543)

5. ความเชื่อเกี่ยวกับการนำตราสัญลักษณ์รูปอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีและชื่อท้าวสุรนารีมาใช้

อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีเป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดนครราชสีมา เป็นความภูมิใจของชาวจังหวัดนครราชสีมาที่มีวีรสงครามมีความเฉลียวฉลาดกล้าหาญเสียสละและจงรักภักดีต่อชาติบ้านเมือง อนุสาวรีย์แห่งนี้จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจังหวัดนครราชสีมา เป็นตัวอย่างของการประกอบความดีที่ควรยกย่อง เมื่อเห็นอนุสาวรีย์ทุกครั้งจึงเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกให้ระลึกถึงคุณงามความดีของท่านดังกล่าว

นอกจากอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีเป็นตราสัญลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมาแล้วยังมีหน่วยงานที่นำไปตั้งชื่อทั้งหน่วยงานราชการและเอกชนด้วยความรู้สึกรักภูมิใจ ความเคารพศรัทธา ความเชื่อว่าเป็นสิริมงคลและโชคดี เช่น สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งใช้ชื่อว่า โรงเรียนสุรนารีวิทยา สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ก็ใช้ชื่อว่า มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี กองบัญชาการกองทัพบกที่ 2 มณฑลทหารบกที่ 21 ใช้ชื่อย่อว่า ค่ายสุรนารี ใช้ชื่อโรงพยาบาลว่า โรงพยาบาลค่ายสุรนารี สวนสาธารณะที่กำลังจัดทำที่บริเวณลำตะคอง ต.คลองไผ่ อ.สีคิ้ว ใช้ชื่อว่า สวนท้าวสุรนารี นอกจากนี้ก็มีชื่อถนนใช้ชื่อว่า ถนนสุรนารี ซอยท้าวสุรนารี บริษัท

ร้านค้าเอกชนใช้ชื่อว่า สุรนารีโรจน์น้ำแข็ง บริษัทสุรนารีการพิมพ์ จำกัด บริษัทสุรนารีค้า
วัสดุก่อสร้าง จำกัด บริษัทสุรนารีทรานสปอร์ต จำกัด ห้างหุ้นส่วน สุรนารี-น้ำทิพย์ จำกัด
สุรนารีบริการ (ปั้มน้ำมันเชลล์) ห้างหุ้นส่วนจำกัดสุรนารีบริการ ห้างหุ้นส่วนจำกัด
สุรนารีเบญจวิศว์ จำกัด บริษัทสุรนารีแพทย์ภัณฑ์ จำกัด บริษัทสุรนารีแมนเนจเม้นท์
แอนด์คอนซัลแทนส์ จำกัด สุรนารีสัตวแพทย์ สุรนารีสำนักงานบัญชี บริษัทสุรนารีสุรา
จำกัด ร้านสุรนารีหัตถกรรมไทย เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้ตราสัญลักษณ์และชื่อท้าวสุรนารี
บนกล่องสินค้า กระเป๋า เสื้อแบบฟอร์ม ปกสมุด หนังสือ ประจำสถาบันการศึกษา หรือ
หนังสือและวัตถุสิ่งของที่จัดทำขึ้นในโอกาสพิเศษ ได้แก่ งานครบรอบปี งานเกษียณอายุ
ราชการ งานนิทรรศการ งานวันเกิด งานบวช ฯลฯ ตราสัญลักษณ์ที่ปรากฏขึ้นบนสิ่งของ
ที่สร้างขึ้นมานี้ นับว่าเป็นอิทธิพลของความผูกพันทางใจ ที่ชาวจังหวัดนครราชสีมาจะสื่อ
ได้เข้าใจร่วมกัน เมื่อมีการใช้ตราสัญลักษณ์หรือชื่อก็จะนึกถึงท่านก่อนเสมอเปรียบเสมือน
ท่านเข้าไปนั่งอยู่ในใจของทุกคนตลอดเวลา

จากภูมิหลังดังกล่าวทำให้เราทราบว่า จังหวัดนครราชสีมาในอดีตเคยเป็นเมือง
หน้าด่านที่สำคัญมาก่อน จึงมีการสร้างป้อมค่ายประตูเมืองอย่างแข็งแรง ในประวัติศาสตร์
มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นและทำให้เกิดอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี คือ การเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์
เข้ายึดเมืองนครราชสีมาจึงเกิดการสู้รบขึ้น ในครั้งนั้นคุณหญิงโมเป็นผู้นำชาวนครราชสีมา
เข้าต่อสู้จนได้รับชัยชนะนับเป็นวีรสตรีที่มีความกล้าหาญ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
อยู่หัวจึงสถาปนาให้เป็นท้าวสุรนารี ชาวนครราชสีมาให้ความเคารพนับถือในคุณงาม
ความดี ต่อมาได้สร้างอนุสาวรีย์อย่างถาวรให้ท่าน ความเคารพนับถือเดิมได้เปลี่ยนแปลง
ไปกลายเป็นเทิดทูนในฐานะดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง เนื่องจากการจัดพิธีกรรม
ที่อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีเป็นประจำทุกปี เป็นการย้ำให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น
ปัจจุบันทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกและมีความเชื่อว่าท้าวสุรนารีเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์
ปาฏิหาริย์สามารถคลั่งแคลสิ่งต่างๆ ได้ จึงพากันมากราบไหว้สักการะบูชา บนบานศาล
กล่าวมากขึ้นทุกวัน